

Politiserade råd visar på underliggande konflikter

Förmodligen vill alla svenskar att vi ska ha produktion av livsmedel i alla delar av landet, helst mer än idag. Men det finns folk som motarbetar denna vision, till och med myndigheter, och som argumenterar med hållbarhets- och särskilt klimatargument. Livsmedelsverkets kostråd utgår inte bara från folkhälsan utan i hög grad också från klimatmålsättningar. Råden tillgodoser däremot inte livsmedelsförsörjningen i tillfälle av kris eller krig, och inte heller landsbygdsutveckling, ekonomisk tillväxt, sysselsättning eller andra angelägna samhällsfunktioner.

RÄDDA JORDEN

Livsmedelsverkets kostråd innebär minskat intag av rött kött och mejeriprodukter, och det är just svenska konsumenter som på detta sätt ska rädda jordens framtid. Istället ska svenskarna äta vegetabiliska livsmedel i en mängd, som kräver import från länder, där miljöomsorgen är sämre. Samtidigt gäller att svenskarna genom årtusendena har anpassat sig till de livsmedel vi kan producera på våra breddgrader, exempelvis behåller de flesta förmågan att bryta ner laktos upp i vuxen ålder.

Dagens livsmedelsproduktion är anpassad till dagens konsumtionsmönster och vice versa. Vi har mycket mark med vall, och där kan vi inte odla spannmål, bönor eller annat, som Livsmedelsverket vill utfodra oss med. Sammantaget innebär Livsmedelsverkets kostråd en katastrof för landets lantbruk, särskilt i landets norra delar, som inte har goda alternativ till djurhållning.

MARKNADEN STYR

En förklaring till Livsmedelsverkets märkliga kostråd är att klimatmål är politiskt fastställda, och då kan man tro att de kan uppnås om bara politikerna fattar tillräckligt radikala beslut. Man beaktar alltså inte att det i en liberal ekonomi är marknadskrafterna som styr produktionen, handeln, konsumtionen och så vidare. Alltså är det naturligt att synen på klimatet skiljer sig mellan höger och vänster. Men även politiken styrs av marknadskrafter, såtillvida att det finns en marknad för politiska ståndpunkter.

En annan förklaring är att myndigheten inte beaktar att begreppet hållbarhet omfattar olika dimensioner. Definitionsmässigt är hållbarhet tredelat – miljömässigt, socialt och ekonomiskt. Redan dessa kategorier är sinsemellan oförenliga, och vart och ett inrymmer också en rad motstridiga faktorer. Eftersom regeringar, kommuner, företag och medborgare har begränsade budgetar, är det nödvändigt att prioritera och kompromissa.

INNEBOENDE KONFLIKT

Mot denna bakgrund kan inga ärliga politiker hävda att de vill skapa tillväxt och jobb genom klimat- och miljöåtgärder. Med genomgripande klimatinsatser blir välfärden lidande liksom medborgarnas trygghet. Exempelvis skriver tre kända profiler i Dagens Nyheter (15 november 2025) att Sveriges utgifter för militärt försvar påverkar klimatet negativt.

Nödvändigheten av kompromisser och prioriteringar har sysselsatt forskare har under många decennier. De har ägnat sig åt frågor om multimålsättningar, alltså hur man löser problem när det finns motstridiga intressen. Ett genombrott kom med italienaren Wilfredson Pareto (1848–1923). När två eller flera målsättningar är motstridande, måste parterna ge efter på sina minst angelägna krav, inte på de viktigaste dimensionerna. På så sätt uppnås ett Paretooptimalt utfall.

Det är svårt att beräkna Pareto-optimala lösningar när flera parter är involverade och när problemen har delvis samma orsaker. I sådana fall har forskare utvecklat avancerade matematiska lösningar, men dessa kan inte tillämpas för att lösa samhälleliga problem. Istället måste problemen lösas genom demokratiska processer, alltså att medborgarna väljer mellan partier, som vart och ett företräder en viss ståndpunkt. På så sätt är det möjligt att hitta en balans mellan alla tänkbara hållbarhetsdimensioner.

FALSKA ARGUMENT

Då måste också beaktas att det finns politiker, som har ett egenintresse av att skrämja upp befolkningen så att de själva kan tillskansa sig mera makt. De hävdar att just de svenska klimatåtgärderna är en ödesfråga, oavsett hur mycket andra länder reducerar sina utsläpp.

Förvisso är det angeläget att de globala utsläppen av växthusgaser minskar. Alla svenska partier har nu en klimatpolitik. Nu har företag ofta (falska) klimatargument i sin marknadsföring – så kallad greenwashing.

Men steget är långt till att en myndighet såsom Livsmedelsverket agerar på den politiska arenan. Kanske finns en risk att de offentliga storköken är extra följsamma mot Livsmedelsverkets lantbruks- och försörjningsfientliga råd, men vanligt folk bryr sig nog inte särskilt mycket. Exempelvis visar en opinionsundersökning gjord i slutet av november 2025 att folk inte vill ha en särskild skatt på kött.

JERKER NILSSON
INSTITUTIONEN FÖR EKONOMI
SLU UPPSALA

